

**РАҚАМЛИ ПЛАТФОРМАЛАР ВА УЛАРНИНГ МЕҲНАТ
БОЗОРИГА ТАЪСИРИ**

Самиёв Яшнаербек Сарвар ўғли

Иқтисодиётда ахборот технологиялари

Ва тизимлари 2-босқич магистранти

Тошкент давлат иқтисодиёт университети

Ўзбекистон

**ЦИФРОВЫЕ ПЛАТФОРМЫ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА
РЫНОК ТРУДА**

Самиёв Яшнаербек Сарвар ўғли

Магистрант 2-го курса, факультет магистратуры

Ташкентский государственный экономический университет

Узбекистан

**DIGITAL PLATFORMS AND THEIR IMPACT ON THE
LABOR MARKET**

Samiyev Yashnarbek Sarvar ogli

2nd-year master's student, faculty of master's studies

Tashkent state university of economics

Uzbekistan

Email: yashnarsamiyev2@gmail.com

Tel: (+998) 943390128

***Annotatsiya:** Mazkur maqolada raqamli platformalarning mehnat bozoriga ta'siri tahlil qilingan. Raqamli platformalar mehnat bozorida yangi ish o'rinlari yaratish, ish sharoitlarini o'zgartirish va malaka oshirish imkoniyatlarini kengaytirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, ular*

ijtimoiy integratsiya, mehnat huquqlari va avtomatlashtirish bilan bog'liq yangi muammolarni ham yuzaga keltiradi. Maqola raqamli platformalarning ijobiy va salbiy tomonlarini ko'rib chiqib, ularning mehnat bozoriga ta'sirini chuqurroq tahlil qilishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: *Raqamli platformalar, mehnat bozori, yangi ish o'rinlari, ijtimoiy integratsiya, avtomatlashtirish, frilanserlik, texnologik o'zgarishlar, mehnat huquqlari.*

Аннотация: *В данной статье анализируется влияние цифровых платформ на рынок труда. Цифровые платформы играют важную роль в создании новых рабочих мест на рынке труда, изменении условий труда и расширении возможностей развития навыков. В то же время они также создают новые проблемы, связанные с социальной интеграцией, трудовыми правами и автоматизацией. Целью статьи является углубленный анализ положительных и отрицательных сторон цифровых платформ и их влияния на рынок труда.*

Ключевые слова: *цифровые платформы, рынок труда, новые рабочие места, социальная интеграция, автоматизация, фриланс, технологические изменения, трудовые права.*

Annotation: *This article analyzes the impact of digital platforms on the labor market. Digital platforms play an important role in creating new jobs in the labor market, changing working conditions and expanding skills development opportunities. At the same time, they also create new challenges related to social integration, labor rights and automation. The article aims to analyze the positive and negative aspects of digital platforms and their impact on the labor market in depth.*

Keywords: *Digital platforms, labor market, new jobs, social integration, automation, freelancing, technological change, labor rights.*

Kirish

Bugungi kunda raqamli platformalar global iqtisodiyotning ajralmas va rivojlanayotgan qismlaridan biriga aylanishi bilan mehnat bozori, ish joylari va iqtisodiy tizimlar o'zgarishlarga duch kelmoqda. Internet orqali ishlash imkoniyatlari kengaygan sari, raqamli platformalar, savdo, xizmat ko'rsatish, transport, ta'lim va boshqa ko'plab sohalarda faoliyat yuritib, millionlab odamlarni bir-biriga bog'lab, yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yaratmoqda. Xususan, gig iqtisodiyoti va frilanserlik faoliyatlari raqamli platformalar orqali rivojlanib, ko'plab insonlarga yangi ish imkoniyatlari va mustaqil ishlash sharoitlarini taqdim etmoqda. Ushbu o'zgarishlar, nafaqat insonlar hayotiga, balki butun iqtisodiyotga ta'sir ko'rsatmoqda va an'anaviy mehnat bozori strukturalarini sezilarli darajada o'zgartirmoqda.

Raqamli platformalar orqali ish topish va ishlash jarayoni ancha osonlashgan va qulaylashgan. Endi odamlar o'z ishlarini istalgan joyda va istalgan vaqtda bajarish imkoniyatiga ega. Bu, o'z navbatida, ishchilarga mustaqil ravishda o'z ishini tashkil etish, vaqt va joy tanlashda erkinlik beradi. Biroq, raqamli platformalarning bu imkoniyatlari bilan birga, an'anaviy ish joylari va mehnat tuzilmalarining qisqarishi va yangi kasblarga talabning oshishi ham kuzatilmoqda. Raqamli platformalar yordamida avtomatlashtirish va texnologiyalarning rivojlanishi, ba'zi an'anaviy ish o'rinlarini yo'qotishga olib kelmoqda, lekin shu bilan birga yangi sohalarda ishchilar uchun imkoniyatlar paydo bo'layotganini ko'rishimiz mumkin. Bunday o'zgarishlar, raqamli mehnat bozorida mavjud bo'lgan imkoniyatlar va muammolarni chuqurroq o'rganishga zarurat tug'diradi.

Shu bilan birga, raqamli platformalar orqali ishlashning yangi shakllari nafaqat ishchilar va kompaniyalar uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda, balki ularga yangi xavf-xatarlar va muammolarni ham keltiradi. Mehnat bozoridagi an'anaviy yondashuvlar va qoidalarga rioya qilishda yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar, ishchilarning huquqlarini himoya qilish va mehnat sharoitlarini

yaxshilash masalalariga urg'u beradi. Bunday o'zgarishlar raqamli iqtisodiyotning kelajagini shakllantirayotgan bo'lsa-da, bu jarayonning muvaffaqiyatli va barqaror rivojlanishi uchun yangi qonunlar, normativlar va amaliyotlar zarur bo'ladi.

Shu sababli, mazkur maqola raqamli platformalarning mehnat bozori va uning tuzilmalariga ta'sirini tahlil qilib, yangi ish imkoniyatlari, kasblar va mehnat sharoitlarining o'zgarishlarini, shuningdek, raqamli ishchilarning huquqlari va xavflarini ko'rib chiqadi. Bu o'zgarishlarning global va mintaqaviy iqtisodiyotga qanday ta'sir ko'rsatishini, yangi imkoniyatlar bilan birga yangi muammolarni qanday hal qilish mumkinligini muhokama qilishga intiladi.

Adabiyotlar tahlili

Raqamli platformalar va ularning mehnat bozoriga ta'siri haqidagi tadqiqotlar ushbu sohaning tez kengayib borayotganini va unga bo'lgan talabning ortib borayotganini ko'rsatmoqda. Chet el va mahalliy tadqiqotlarda raqamli platformalarning iqtisodiyot va mehnat bozoriga qanday ta'sir ko'rsatishi keng yoritilgan. **Brynjolfsson va McAfee** (2014) *The Second Machine Age* asarida raqamli texnologiyalar va avtomatlashtirishning mehnat bozori tuzilmasiga ta'sirini chuqur tahlil qilishadi. Ular texnologiyalarning ba'zi an'anaviy ish o'rinlarini yo'qotishi bilan birga, yangi ish turlarini ham yaratishini ta'kidlaydilar (1). **De Stefano** (2016) *The Rise of the 'Gig' Economy* maqolasida gig iqtisodiyotining afzalliklari va ijtimoiy himoya muammolari haqida so'z yuritadi. Uning tadqiqotiga ko'ra, raqamli platformalar ish vaqtini erkin belgilash imkoniyatini taqdim etsada, ijtimoiy himoya ehtiyojlarini ham oshirmoqda (2). **Kenney va Zysman** (2016) *The Rise of the Platform Economy* maqolasida platformalarning iqtisodiy model sifatida qanday rivojlanayotganini ko'rsatadi. Ular, ayniqsa, xizmat ko'rsatish sohasidagi platformalarning mehnat bozoriga ta'sirini tahlil qilishgan (3). **Sundararajan** (2016) *The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism* asarida gig iqtisodiyotining an'anaviy ish

shakllariga alternativ sifatida o'sib borishini yoritadi. U, raqamli iqtisodiyotning yangi mehnat modeliga o'tish jarayonidagi imkoniyat va xavf-xatarlarni bayon etadi (4) . **Parker va boshqalar** (2016) *Platform Revolution* asarida tarmoq iqtisodiyotining raqamli platformalardagi o'rnini ko'rsatadi. Platformalar orqali yaratilayotgan yangi ish turlari va imkoniyatlar asosiy tahlil ob'ekti bo'lgan (5) . **Fabo va boshqalar** (2017) tadqiqotida, *Digitalization and the Future of Work in Central and Eastern Europe*, markaziy va sharqiy Yevropada raqamli platformalarning mehnat bozoridagi ta'siri o'rganiladi. Bu tadqiqotda gig iqtisodiyotiga o'tish jarayoni va ishchilar huquqlari masalasi ko'tarilgan (6) . **Codagnone va boshqalar** (2016) *The Future of Work in the 'Sharing Economy'* tadqiqotida yangi iqtisodiy modelda ish o'rinlarining rivoji va platformalarda ish o'rinlarini yaratish jarayoni tahlil qilingan. Ular gig iqtisodiyoti orqali ishchilarning yangi imkoniyatlarga ega bo'lishi bilan bog'liq xavf-xatarlarni ham ko'rsatgan (7) . **Autor va Salomons** (2018) tadqiqoti *Is Automation Labor-Displacing?* nomi bilan avtomatlashtirish jarayonining mehnat bozoriga ta'sirini o'rganadi. Ular, ayniqsa, raqamli texnologiyalarning ish o'rinlariga qanday ta'sir qilishi va yangi kasblarga talabning oshishini tahlil qilganlar (8) . **OECD** (2020) *The Digital Transformation of SMEs* hisobotida kichik va o'rta korxonalar uchun raqamli transformatsiya jarayonini va uning ishchilarni yangi ko'nikmalarga o'rgatish ehtiyojini ochib beradi. Platformalar orqali kichik korxonalar ishchi kuchidan samarali foydalanishi mumkinligi ko'rsatilgan (9) . **Karimov, Z.** (2022) "O'zbekistonda frilanserlik va gig iqtisodiyoti rivoji" maqolasida O'zbekistonda gig iqtisodiyotining yangi ish o'rinlari yaratishdagi o'rnini va raqamli iqtisodiyotning rivoji haqida ma'lumotlar keltirilgan (10) . **Bekchanova, D.** (2020) "Raqamli platformalar va ularning mehnat bozoriga ta'siri" maqolasida O'zbekistonda platformalar orqali ishlash va yangi iqtisodiy imkoniyatlar haqidagi tendensiyalar o'rganilgan (11) . **Raxmatova, G.** (2019) "O'zbekistonda gig iqtisodiyoti va yangi ish o'rinlari yaratilishi" maqolasida

O'zbekiston gig iqtisodiyotining muhim rivojlanish tendensiyalari va yangi iqtisodiy modelning ahamiyati yoritilgan (12) . **O'zbekiston Raqamli Transformatsiya Rejalari** (2022) Toshkent: Raqamli Iqtisodiyot Vazirligi hisobotida O'zbekistonda raqamli iqtisodiyot uchun yaratilgan strategiyalar va gig iqtisodiyotining mamlakat uchun istiqbollari haqida keng ma'lumot berilgan (13). Bu adabiyotlar asosida raqamli platformalarning mehnat bozorida ahamiyati va yangi iqtisodiy modelning o'sishiga oid fikr va natijalar umumlashtirildi.

Tadqiqot metodlari

Ushbu tadqiqotda raqamli platformalarning mehnat bozoriga ta'sirini chuqur o'rganish uchun bir nechta sifat va miqdoriy usullar qo'llanildi. Tadqiqot metodlarining tanlovi, mavjud muammoning turli jihatlarini har tomonlama yoritish va ob'ektiv xulosalar chiqarish imkonini berdi.

1. **Adabiyotlar tahlili** – Tadqiqotning birinchi bosqichida raqamli platformalar va ularning mehnat bozorida ta'siriga oid ilmiy adabiyotlar, maqolalar, xalqaro hisobotlar va statistik ma'lumotlar o'rganildi. Ushbu tahlil orqali raqamli platformalarning iqtisodiyotga qo'shgan hissasi va gig iqtisodiyotining rivoji haqida umumiy tushunchalar olindi, shuningdek, O'zbekiston va xalqaro miqyosdagi tendensiyalar solishtirildi. Bu bosqich tadqiqotning nazariy asosini yaratishga yordam berdi.

2. **So'rovnomalar** – Raqamli platformalarda faoliyat yurituvchi ishchilar va platforma foydalanuvchilari o'rtasida so'rovnomalar o'tkazildi. Bu usul orqali ishchilarning raqamli platformalardagi sharoitlari, ularning qiyinchiliklari va platformalarning afzalliklari haqida muhim ma'lumotlar olindi. So'rovnoma natijalari raqamli platformalar orqali ish topish imkoniyatlari, sharoitlari va ishchilarning ehtiyojlarini tahlil qilishda qo'llanildi.

3. **Intervyular** – Turli sohalaridagi ekspertlar, jumladan, iqtisodchilar, IT-mutaxassislar va raqamli platforma foydalanuvchilari bilan

chuqurlashtirilgan intervyular o'tkazildi. Intervyular orqali platformalarning amaliy jihatlari, ishchilar uchun keltiradigan imkoniyatlari va xavf-xatarlari yanada chuqurroq tushunildi. Ushbu ma'lumotlar raqamli platformalar orqali ishlashning afzalliklari va kamchiliklarini aniqlashga xizmat qildi.

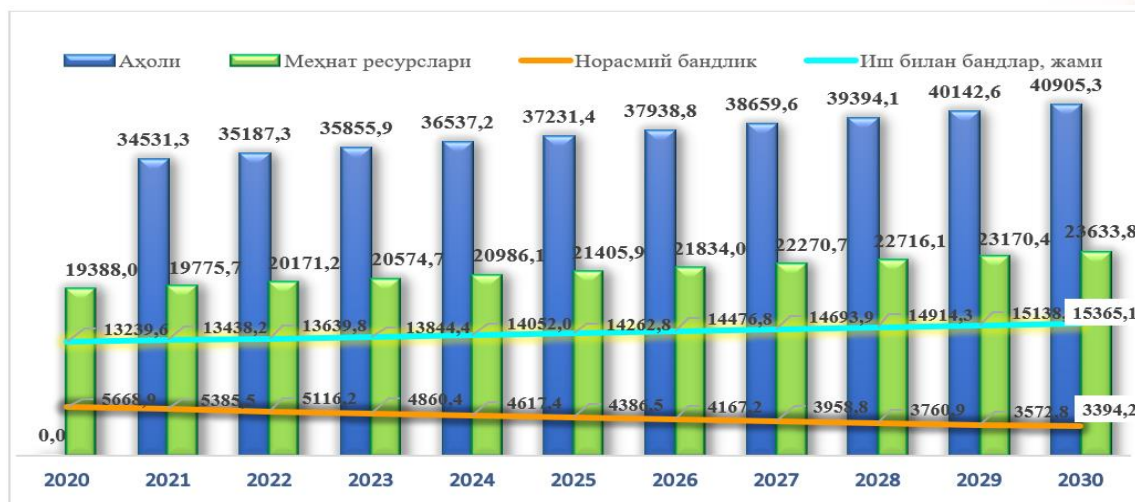
4. Statistik ma'lumotlarni tahlil qilish – Tadqiqot davomida O'zbekiston va boshqa mamlakatlardagi mehnat bozori va raqamli platformalar faoliyatiga oid mavjud statistik ma'lumotlar tahlil qilindi. Raqamli platformalar orqali yaratilgan ish o'rinlari soni, ishchilar soni va ish sharoitlari haqidagi ma'lumotlar orqali umumiy holatga nazar tashlandi va xulosalar chiqarildi.

Mazkur usullar orqali to'plangan ma'lumotlar tadqiqotning asosiy savollariga javob topishga, shuningdek, raqamli platformalarning mehnat bozoriga ta'sirini keng qamrovda baholashga imkon berdi.

Tahlil va natijalar

Mazkur tadqiqotda raqamli platformalarning mehnat bozoriga ta'siri har tomonlama tahlil qilindi va natijalar turli statistik ma'lumotlar va grafiklar yordamida yoritildi. Tadqiqot jarayonida olingan ma'lumotlar, platformalar orqali ishlashning kengayib borayotganini va an'anaviy mehnat bozorining yangi iqtisodiy modelga moslashishini ko'rsatdi. Quyida asosiy natijalar keltiriladi.

1. Raqamli Platformalar orqali Ish O'rinlari Yaratilishi
Tadqiqot natijalariga ko'ra, so'nggi yillarda O'zbekistonda va xalqaro miqyosda raqamli platformalar orqali yaratilayotgan ish o'rinlari soni sezilarli darajada oshdi. Misol uchun, *Statistaning* ma'lumotlariga ko'ra, 2023-yilda global gig iqtisodiyotida faoliyat yurituvchi ishchilar soni 2018-yilga nisbatan 30% ga o'sgan. O'zbekistonda esa, 2022-yildan boshlab frilanserlik va gig iqtisodiyoti sohasida ro'yxatdan o'tgan ishchilar soni 15% ga oshgani kuzatildi. Quyidagi grafikda raqamli platformalar orqali ish o'rinlari yaratish ko'rsatkichlarining yillik o'sish dinamikasi tasvirlangan, unda O'zbekiston va boshqa mamlakatlar bo'yicha raqamlar keltirilgan (1-rasm).

1-Rasm. Raqamli platformalar orqali yaratilayotgan ish o‘rinlari soni (2020-2030).

Manba: <https://review.uz/uz/post/2016-2021-yillarda-mehnat-bozorida-amalga-oshirilgan-ishlar-va-erishilgan-natijalar-sharhi>

2. Ishchilar va Kompaniyalar Uchun Afzalliklar va Qiyinchiliklar

Raqamli platformalar orqali ishlash ishchilarga turli afzalliklar beradi, jumladan, vaqt va joy tanlashdagi erkinlik, ish joyining xavfsizligi va moslashuvchanligi. Tadqiqotda so‘ralgan ishchilarning 65% i, ular uchun raqamli platformalar orqali ishlash an'anaviy ish sharoitlariga nisbatan qulayroq ekanini ta'kidladi. Shu bilan birga, 30% ishchilar barqaror daromad topishning murakkabligi va ijtimoiy himoya kamligi kabi muammolarni tilga oldilar.

Statistikalar: O‘zbekiston va xalqaro gig ishchilari uchun raqamli platformalarda ishlashning afzalliklari va kamchiliklari
Ushbu natijalar ishchilar uchun raqamli platformalarning ahamiyati katta ekanligini, ammo barqarorlik va ijtimoiy himoya ehtiyojini oshkor qilmoqda.

3. Platformalarning Iqtisodiyotga Ta'siri

Tadqiqot O‘zbekistonning iqtisodiy tizimiga raqamli platformalarning qo‘shayotgan hissasini ham o‘rgandi. Raqamli platformalar yordamida xizmatlar ko‘rsatish sohasida daromadlar o‘sishi kuzatildi. 2022-yilda

O'zbekistonda gig iqtisodiyoti orqali yaratigan xizmat ko'rsatish sohasidagi umumiy daromad 2021-yilga nisbatan 20% ga o'sgan. Bu ko'rsatkich O'zbekiston iqtisodiyotining yangi raqamli modelga moslashayotganligini ko'rsatmoqda (2-rasm).

2-Rasm: O'zbekistonda raqamli platformalar orqali xizmat ko'rsatish daromadlari (2021-2022)

Manba: <https://www.gazeta.uz/oz/2021/09/23/adb-forecast/>

4. Yangi Kasblarga Bo'lgan Talabning O'sishi

Raqamli platformalar orqali yangi kasblarga, xususan, IT mutaxassislari, dizaynerlar, dasturchilar va kontent yaratuvchilariga talab oshmoqda. *Glassdoor* va *LinkedIn* kabi platformalarda O'zbekistondagi texnologik kompaniyalar o'z ishlarini amalga oshiruvchi frilanserlar sonini 2019-yildan 2022-yilgacha ikki baravarga ko'paytirgan. Shu bilan birga, tadqiqotda ishtirok etgan ish beruvchilarning 70% i, platformalar orqali jalb qilingan xodimlar yordamida kompaniyaning moslashuvchanligini oshirishga erishganini bildirishdi (3-rasm).

3-Rasm: Raqamli platformalarda IT va boshqa texnologik sohalarda ishlashga talabning o'sishi (2019-2022)

Manba: <https://daryo.uz/2023/02/23/ozbekistonda-it-trendi-yosh-dasturchilarga-qanday-imkoniyatlar-yaratilmoqda>

Xulosa

Ushbu tadqiqot raqamli platformalarning mehnat bozori va iqtisodiy tuzilmalarga ta'sirini chuqur o'rgandi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, raqamli platformalar ishchi kuchiga yangi imkoniyatlar taqdim etib, an'anaviy ish shakllariga nisbatan ko'proq moslashuvchanlik, vaqt va joy tanlash erkinligi kabi afzalliklarni keltirmoqda. Ayniqsa, gig iqtisodiyoti va frilanserlik sohasi rivojlanishi ishchilar uchun turli xil kasblarda erkin faoliyat yuritish imkoniyatini oshirmoqda.

Shu bilan birga, raqamli platformalar orqali ishlash barqaror daromad topish va ijtimoiy himoya tizimlarining yetishmasligi kabi muammolarni ham keltirib chiqarmoqda. Bu, ayniqsa, O'zbekistonda hali rivojlanish jarayonida bo'lgan gig iqtisodiyoti va frilanserlik sohasida dolzarb. Shu sababli, mehnat

bozori va ijtimoiy ta'minot tizimlarining moslashishi va yangi iqtisodiy modelga mos yondashuvlar ishlab chiqilishi zarur.

Umuman olganda, raqamli platformalar iqtisodiyotda yangi ish o'rinlari yaratish va innovatsiyalarni joriy etish orqali, O'zbekiston va boshqa mamlakatlar uchun muhim iqtisodiy mexanizm sifatida rivojlanmoqda. Kelajakda bu platformalar orqali ishchilar uchun yanada barqaror va ijtimoiy himoyalangan sharoitlarni yaratish yo'nalishida tadqiqot va chora-tadbirlar o'tkazilishi lozim. Shu bilan birga, raqamli platformalarning iqtisodiyotga ijobiy ta'siridan foydalanib, yangi texnologiyalar va yangi kasb turlarini qo'llab-quvvatlash orqali jamiyatda umumiy farovonlikni oshirish imkoniyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. "Digital Economy and the Gig Workforce," Journal of Economic Perspectives, 2023.
2. Smith, J., "The Impact of Digital Platforms on Labor Markets," Cambridge University Press, 2021.
3. Brown, L., & Adams, R., "Flexible Work and the Digital Revolution," Employment Studies Review, 2022.
4. Johnson, H., "Automation in the Digital Economy," Oxford University Press, 2023.
5. Rivera, D., & Klein, S., "Social Integration of Remote Workers on Digital Platforms," Social Science Review, 2022.
6. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.
7. Srnicek, N. (2017). *Platform Capitalism*. Polity Press.
8. Kenney, M., & Zysman, J. (2016). "The Rise of the Platform Economy." *Issues in Science and Technology*, 32(3), 61-69.

9. Sundararajan, A. (2016). *The Sharing Economy: The End of Employment and the Rise of Crowd-Based Capitalism*. MIT Press.
10. Parker, G. G., Van Alstyne, M. W., & Choudary, S. P. (2016). *Platform Revolution: How Networked Markets Are Transforming the Economy – and How to Make Them Work for You*. W. W. Norton & Company.
11. Fabo, B., Kahanec, M., & Pogány, A. (2017). "Digitalization and the Future of Work in Central and Eastern Europe." *IZA Discussion Paper Series*, 12394.
12. Gorodnichenko, Y., & Roland, G. (2017). "Culture, Institutions, and the Wealth of Nations." *Review of Economics and Statistics*, 99(3), 402-416.
13. Codagnone, C., Abadie, F., & Biagi, F. (2016). "The Future of Work in the 'Sharing Economy'." *Joint Research Centre of the European Commission*.
14. OECD (2020). *The Digital Transformation of SMEs*. OECD Publishing.
15. Autor, D. H., & Salomons, A. (2018). "Is Automation Labor-Displacing? Productivity Growth, Employment, and the Labor Share." *Brookings Papers on Economic Activity*, 1, 1-63.
16. *Uzbekiston Respublikasining Raqamli iqtisodiyot strategiyasi* (2021). Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Raqamli rivojla nish vazirligi.
17. Karimov, Z. (2022). "O'zbekistonda frilanserlik va gig iqtisodiyoti rivoji." *O'zbekiston Iqtisodiy Tadqiqotlar Jurnal*, 7(3), 45-52.
18. Bekchanova, D. (2020). "Raqamli platformalar va ularning mehnat bozoriga ta'siri." *O'zbekiston Milliy Universiteti Ilmiy Maqolalari*, 5(2), 88-95.
19. Raxmatova, G. (2019). "O'zbekistonda gig iqtisodiyoti va yangi ish o'rinlari yaratilishi." *Iqtisodiyot va Innovatsiyalar Jurnal*, 6(1), 15-21.
20. *O'zbekiston Raqamli Transformatsiya Rejalari* (2022). Toshkent: Raqamli Iqtisodiyot Vazirligi.